

บทคัดย่อ

การขยายตัวของกระแสสนับสนุนการค้าเสรีนับแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และระเบียบการค้าโลกที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะ หลังจากการจัดตั้งองค์การการค้าโลกรวมทั้งการก่อตั้งธนาคารโลก ได้ก่อให้เกิดกระแสการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งขึ้นทั่วโลกจนกลายเป็นมาตรฐานสากลของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการปรับปรุงพัฒนาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายภายใน ได้แก่ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศต่างๆ และในระบบกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

การศึกษาวិชาญครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ว่าการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งหรือระบบวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย เหมือนหรือแตกต่างกับการปฏิรูปของนานาอารยประเทศ มีจุดเด่น จุดด้อย อย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร สอดรับกับหลักการและมาตรฐานสากลของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งหรือระบบวิธีพิจารณาความแพ่งหรือไม่ เพียงใด โดยใช้วิธีการศึกษาวิชาญเอกสารในเชิงประวัติศาสตร์กฎหมาย สังคมวิทยา กฎหมาย และกฎหมายเปรียบเทียบ รวมทั้งในฐานะที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นแกนกลางในการบริหารจัดการระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา

จากการศึกษาวิชาญพบว่า ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยในปัจจุบัน มีรากฐานสำคัญมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคม ประสิทธิภาพของหน่วยงานของรัฐ องค์ความรู้ด้านการจัดการและทางเทคโนโลยีเท่าที่เป็นอยู่ในยุคปลายศตวรรษที่ 19 เป็นการนำระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแบบเสรีนิยมซึ่งเป็นแนวคิดแบบสมัยใหม่ของต่างประเทศมาปรับเข้ากับกระบวนการพิจารณาคดีของไทยที่สืบทอดมาจากกฎหมายไทยดั้งเดิมเพื่อให้เหมาะสมแก่กาลสมัย สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง และความต้องการในสังคมไทย แม้จะมีการปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมาก็เป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เฉพาะเรื่องเฉพาะราว โดยมีได้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นแกนกลาง การปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของไทยที่ผ่านมา

เป็นการตอบสนองความต้องการปรับปรุงระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสังคมไทย ในลักษณะของการใช้เครื่องมือมากกว่าที่จะเป็นลักษณะของการแก้ไขปัญหาโดยใช้ ข้อความคิดในเชิงระบบหรือเชิงโครงสร้างดังเช่นการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง ของนานาอารยประเทศ

อย่างไรก็ดี การปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของประเทศไทย ก็มีความสอดคล้องกับวิธีการแก้ไขปัญหาของนักกฎหมายไทยหรือศาลไทยที่มักจะไม่ ได้มีการวางแผนหรือวางหลักในการปฏิรูปไว้ล่วงหน้า เป็นการแก้ไขปัญหาไปตามปัจจัยภายในและ ภายนอกประเทศซึ่งดูเหมือนจะไร้ทิศทาง แต่แท้จริงแล้วไม่ได้ไร้ทิศทางเสียทีเดียวเพราะ เป็นทิศทางตามแบบเฉพาะของไทย และได้ก่อให้เกิดประสิทธิผลในระดับที่น่าพอใจ เมื่อเปรียบเทียบกับการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของต่างประเทศ แต่ก็มีข้อด้อยตรงที่ การปฏิรูปของประเทศไทยไม่อาจสร้างแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นให้มีการแก้ไขปัญหาอุปสรรค และ ข้อขัดข้องของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งในภาพรวมได้ดังเช่นการปฏิรูประบบกระบวนการ ยุติธรรมทางแพ่งของต่างประเทศ และยังคงมีข้อเสียหรือข้อบกพร่องอยู่เป็นจำนวนมาก

ดังนั้น ระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งหรือระบบวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย จึงยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานสากลของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง และไม่สอดคล้องกับ สภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนแนวทางในการแก้ไขปัญหา นั้น จะต้องทำการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของไทยด้วยพื้นฐานข้อความคิดในเชิงระบบ พิจารณาแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่างๆ ที่ยังคงมีอยู่ในระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง ในเชิงหลักการหรือโครงสร้างแทนที่จะมองปัญหาจากข้อขัดข้องหยาบๆ เฉพาะเรื่องเฉพาะราว และอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นแกนกลางในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหา ของระบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งมากกว่าการใช้แนวคิดแบบแยกส่วนดังเช่นที่ผ่านมา เพื่อให้การปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของไทยไปสู่มาตรฐานสากล และสามารถ ตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างแท้จริง